

Jan 2001
komt tekst nog??

Lezing voor de Commission de láumônerie protestante des établissements pénitentiaires door de Hoofdpredikant en de plaatsvervangend Hoofdpredikant uit Nederland op zaterdag 10 november 2001 te Luik

Hartelijk dank voor uw uitnodiging om vandaag op deze conferentie iets te vertellen over de projecten voor begeleid wonen en werken van Exodus in Nederland.
Na deze lezing zullen we daarover met elkaar kunnen discussiëren.

Ik begin met het ontstaan van Exodus.

Exodus ontstond in 1980 in de kring van het Rooms-Katholiek en Protestants justitiepastoraat in de gevangenis van Scheveningen.

De ervaring van de pastores was de veel gedetineerden na hun detentie weer terugkwamen in de gevangenis. 75% van de gedetineerden in Nederland recidiveert.

In de gevangenis is het pastoraat voor hen van grote betekenis.

Grondgedachte bij het ontstaan van Exodus was dat vele gedetineerden ook na hun detentie een vorm van begeleiding nodig hebben.

Hier lag naar de mening van de pastores in Scheveningen ook een taak voor de kerk. Als de kerken tijdens de detentie in Huizen van Bewaring en gevangenissen voor de gedetineerden aanwezig zijn, dan dienen zij zich ook hun lot aan te trekken na de detentie.

Vanuit deze gedachte werd de Stichting Exodus opgericht, met als doel opvang en begeleiding te bieden aan mensen die met justitie in aanraking zijn gekomen.

Exodus begon zo met een huis voor begeleid wonen in Den Haag. Inmiddels zijn er ook huizen in Utrecht, Amsterdam, 's-Hertogenbosch en Alkmaar en in voorbereiding in Rotterdam, Groningen, Leiden, Venlo, Maastricht en Twente. Over het bredere verband van de organisatie van Exodus straks nog iets meer.

Exodus is in iedere plaats een zelfstandige oecumenische stichting, waar Rooms-Katholieke en Protestantse kerken bij betrokken zijn. Exodus kies nadrukkelijk voor een oecumenische opzet. De problemen voor ex-gedetineerden na hun detentie zijn zo groot, dat een breed kerkelijk draagvlak noodzakelijk is om tot goede begeleidingstrajecten te komen.

Daarbij zoekt Exodus ook samenwerking met een breder netwerk. In ieder bestuur is in ieder geval ook de reclassering vertegenwoordigd.

Mijn tweede punt is dat de begeleidingsopzet van Exodus direct gericht is op de problematiek van veel gedetineerden en ex-gedetineerden. Centraal daarbij staat dat velen van hen een complexe persoonlijke en maatschappelijke problematiek hebben.

In maart 1995 is op initiatief van het Bureau Hoofdpredikant en Hoofdaalmoezenier een rapport gepubliceerd over de nazorg in Nederland aan ex-gedetineerden. In dat rapport is een onderzoek opgenomen onder justitiepredikanten en Rooms-Katholieke pastores over de problematiek die zij onder gedetineerden tegenkomen.

Wat betreft de individuele problematiek kan een hele reeks aan probleemvelden worden onderscheiden. Deze probleemvelden liggen nogal eens in elkaars verlengde en ze zijn vaak in 1 persoon met elkaar verweven. Ik noem een aantal van deze probleemvelden.

- a. Achterstanden in de persoonlijke ontwikkeling en identiteitsproblematiek. Het gaat dan onder meer om zaken als zwakke eigen identiteit, ontbreken van basisvertrouwen, onvoldoende zicht op persoonlijke en maatschappelijke mogelijkheden, onverwerkte traumatische jeugdervaringen, persoonlijkheidsstoornissen;
- b. Zwakke familiebanden, familieproblemen en problemen in het omgaan met relaties;
- c. Onvermogen tot het kunnen voeren van een eigen huishouding;

- d. Verslavingsproblematiek;
  - e. Problematiek met betrekking tot het omgaan met de eigen religieus-culturele achtergrond;
  - f. Achterstanden in persoonlijke en sociale vaardigheden, scholing, maatschappelijke vaardigheden;
  - g. Het ontbreken van persoonlijke motivatie;
  - h. Zingevingproblematiek: geen diepere betekenis kunnen geven aan het eigen leven, het vinden van innerlijke bevrediging;
  - i. Het ontbreken van duurzame significante contacten;
  - j. Schuldenproblematiek;
  - k. Onverwerkte detentie-ervaringen;
  - l. Eenzaamheidsproblematiek; gevoel niet meer aanvaard te zijn.
- Daarnaast is er het ontbreken van maatschappelijke voorwaarden.

In dit verband kan worden genoemd:

- a. Het ontbreken van werk;
- b. Het ontbreken van huisvesting;
- c. Het ontbreken van voldoende steunende contacten;
- d. Stigmatisering;
- e. Onvoldoende toegankelijkheid en functioneren van bestaande voorzieningen voor ex-gedetineerden.

Tussen de persoonlijke problematiek en de maatschappelijke problematiek is een verband. Zij versterken elkaar over en weer.

Een justitiepastor schreef: "De individuele problematiek kwadrateert, als de maatschappelijke voorwaarden minimaal zijn of verslechteren."

Het derde punt is het begeleidingsprogramma van Exodus.

Het begeleidingsprogramma van Exodus richt zich op het geheel van de levenssituatie en de problematiek van de bewoners. Het bestaat uit vier samenhangende onderdelen: Wonen, werken, relaties en zingeving.

Het programma is praktisch van aard en richt zich op zelfstandig maatschappelijk functioneren. Iedere bewoner heeft een eigen begeleidingsplan en een eigen begeleider. Zo kan de begeleiding worden opgebouwd met iemand met wie hij een vertrouwensband heeft. Er is een duidelijke structuur gebaseerd op afspraken en sancties op het niet nakomen daarvan. Wekelijks zijn er urinecontroles op het gebruik van soft en harddrugs.

Bij het begeleidingsprogramma is een belangrijk onderdeel dat familiecontacten waar mogelijk worden hersteld en bij de begeleiding betrokken.

Het project in Den Haag, waar Exodus is begonnen, heeft een eigen fietsenmakerij als werkervaringsproject. Dit werkervaringsproject is met het huis voor begeleid wonen verbonden. De bewoners werken er de eerste twee maanden van hun verblijf in huis. Het is vooral bedoeld om te leren samenwerken, en om structuur en dagritme op te bouwen en daarmee een basis te leggen voor een opleiding of een arbeidsplaats.

In de andere plaatsen waar Exodushuizen zijn wordt ook gericht aan arbeidstoeleiding gewerkt en wordt gebruik gemaakt van bestaande plaatselijke werkervaringsprojecten.

Naast het individuele begeleidingsprogramma zijn er ook gemeenschappelijke activiteiten. Er is een bewonersoverleg en er zijn thema-avonden.

Een belangrijke inzet bij de begeleiding is het werken aan maatschappelijke integratie. Familiecontacten noemde ik al. Verder wordt gezocht naar verenigingen op het gebied van sport en ontspanning. En er wordt begeleiding gegeven in de richting van instanties als de

sociale dienst en arbeidsbemiddeling, scholing, verslavingszorg, en de Gemeentelijke Kredietbank in verband met schuldsanering.

Wat betreft de maatschappelijke integratie is van wezenlijk belang dat Exodus contacten heeft opgebouwd met werkgeversorganisaties en woningcorporaties. En dat betekent dat alle bewoners van Exodus, soms via een leertraject, in het verlengde van het begeleidingsprogramma perspectief hebben op werk en op wonen.

De begeleidingresultaten van het Exodusprogramma liggen op 75%. Dat wil zeggen dat ca. 75% van de bewoners die het begeleidingsprogramma hebben afgemaakt niet meer recidiveren over een gemeten periode van 5 jaar.

Het vierde punt betreft de begeleiding van Exodus. In alle projecten is gekozen voor professionele begeleiders die het begeleidingsprogramma begeleiden. Daarnaast kunnen ook vrijwilligers worden ingezet die het begeleidingsprogramma ondersteunen. Zo kunnen bijvoorbeeld vrijwilligers een gedetineerde die vrijkomt begeleiden naar het woonproject. Ook tijdens het programma kunnen zij bepaalde taken verrichten. Zo werd een aantal jaren geleden een bewoonster van een Exodushuis enkele weken vergezeld door een vrijwilliger om naar een werkervaringsplaats te gaan. Zij had onvoldoende oriëntatievermogen om daar zelfstandig heen te kunnen gaan. Zij had tijd nodig om de weg daarheen te leren kennen.

Als vijfde punt noem ik de toelatingscriteria voor Exodus. Al tijdens de detentie wordt een grondige intake gehouden met mensen die zich opgeven voor het begeleidingsprogramma. In de intake komen onder meer levensverhaal en motivatie aan de orde. Bewoners die nog niet lang genoeg clean zijn kunnen niet in het huis worden opgenomen. Ook bewoners die een te intensieve psychische of psychiatrische begeleiding nodig hebben kunnen in eerste instantie niet worden aangenomen. Zij zullen eerst naar meer gerichte begeleiding worden doorverwezen.

Het zesde punt is het kerkelijk en maatschappelijk draagvlak voor Exodus.

De initiatiefnemers van Exodus hebben de organisatie heel duidelijk gepositioneerd in het verband van de gezamenlijke kerken. Zij deden dit om het werk van Exodus een duidelijke basis in de samenleving te geven. Dat was nodig om de projecten financieel en inhoudelijk op te bouwen. Het maatschappelijk draagvlak is ook nodig in verband met het maatschappelijk perspectief voor ex-gedetineerden, onder wie diegenen die in Exodus wonen.

Deze kerkelijke inbedding is in de ontwikkeling van Exodus van grote betekenis geweest. De kerken zijn het als een project van zichzelf gaan zien.

Vele kerken en groepen van kerkgemeenschappen hebben een bezoek aan Exodus gebracht, zijn erover in gesprek geweest en hebben er geld voor ingezameld. Door Exodus zelf is in de kerkelijke achterban veel informatie gegeven. Vaak met behulp van de bewoners.

Door de kerkelijke betrokkenheid is er ook een maatschappelijke betrokkenheid gegroeid van ondernemers, woningbouwcorporaties, vrijwilligers.

Exodus is een project met identiteit. Dat betekent niet dat er in dit opzicht een drempel is voor bewoners. Er vindt dan ook beslist geen evangelisatie plaats. Ieder bewoner dient tegen de achtergrond van zijn eigen geloof of levensbeschouwing te worden begeleid.

Exodus heeft daarnaast ook zijn plaats ingenomen in het bredere netwerk van de hulpverlening, waaronder de reclassering.

Binnen het verband van Exodus functioneert de Stichting Exodus Preventiefonds. Voorzitter hiervan was tot voor kort oud-premier Lubbers. Het doel van het Exodus Preventiefonds is om het bedrijfsleven bij Exodus te betrekken voor financiële ondersteuning, maar ook in verband met werk voor bewoners.

Het zevende punt is het landelijk verband van de Exodusprojecten.

Exodus is de laatste vijf jaar snel gegroeid. Er zijn inmiddels vijf lopende projecten en vier in voorbereiding.

Uitgangspunt van het Exoduswerk is dat iedere plaatselijke stichting zelfstandig is met een eigen bestuur. De stichting voert in de begeleiding een standaard Exodusprogramma uit en richt zich erop een plaatselijk netwerk op te bouwen. De plaatselijke stichtingen Exodus werken samen in de Stichting Exodus Nederland.

De stichting Exodus Nederland is een facilitaire stichting en ondersteunt de plaatselijke stichtingen in beheer en kwaliteit van de begeleiding. De Stichting Exodus Nederland vertegenwoordigt ook de plaatselijke stichtingen bij de landelijke overheid.

Als achtste punt nog iets over de verhouding met de overheid.

Iedere plaatselijke Exodus stichting doet een subsidie aanvraag bij de plaatselijke overheid. Tot nu toe lukt dit in vrijwel alle gevallen, mede door de naamsbekendheid van Exodus landelijk. Dit jaar voor het eerst is er door de inspanning van de Stichting Exodus Nederland ook een bijdrage van het Ministerie van Justitie in het Exodusprogramma van twee miljoen gulden.

Als negende punt nog iets over de financiering van Exodus.

De Exodusprojecten worden gefinancierd uit verschillende bronnen.

1. Bijdragen van de plaatselijke overheid en van het Ministerie van Justitie
2. Kerken
3. Donateurs
4. Fondsen
5. Bijzondere justitiële plaatsingen. Bijvoorbeeld als mensen eerder dan het eind van hun gevangenisstraf in vrijheid worden gesteld. Justitie kan dan plaatsen inkopen bij Exodus.

Tenslotte. Het werk van Exodus in Nederland bestaat dit jaar twintig jaar. Het is mogelijk gebleken om in een brede samenwerking succesvolle begeleidingstrajecten voor ex-gedetineerden op te zetten. Van belang daarbij zijn: geloof in de zaak, een professionele aanpak, het realiseren van een breed draagvlak en voortdurende communicatie met een breed veld van betrokkenen.